

PRÁVA

Budova terajšieho Prírodovedného múzea SNM na Vajanského nábreží v Bratislave v júni 1944 po tom, čo Američania zbombardovali Apollku.

Foto: archív SNM

**GRÓF DAROVAL SLOVENSKEJ REPUBLIKE RODOVÝ
MAJETOK, ABY SA NICH NEZABUDLO**

Bohatstvo v múzeu

I keď sa v skutočných múzeách nedejú také veci ako v dobrodružnom filme *Noc v múzeu*, rozhodne v nich nie je žiadna nuda. Naopak. Súčasťou múzeí je okrem výstav a rôznych akcií aj zber, vedecký výskum a reštaurovanie zbierkových predmetov. „Podľa môjho skromného odhadu je vystavené asi jedno percento predmetov, aj to som možno veľký optimista,“ vraví **Mgr. BRANISLAV PANIS (45)**, generálny riaditeľ Slovenského národného múzea. Koľko zbierkových predmetov má toto múzeum a prečo sa niektoré takmer nevystavujú? Odkiaľ pochádzajú múmie, ktoré sa nachádzajú v jeho depozitároch? Kto zachránil kaštieľ Betliar pred rabovaním?

■ **Vznik SNM siaha do roku 1893. Čo bolo vtedy hlavným dôvodom založiť na našom území národné múzeum?**

Bolo to súčasťou národného hnutia v tom období. Zároveň si musíme uvedomiť, že v 19. storočí vznikli vlastne takmer všetky európske národné múzeá, ktoré v súčasnosti poznáme. Slovenské národné múzeum vzniklo v roku 1893, keď v Martine založili Muzeálnu slovenskú spoločnosť, na čom má veľkú zásluhu Andrej Kmeť (*rímskokatolícky kňaz, slovenský archeológ, geológ, mineralóg, paleontológ, historik, botanik a etnograf – pozn. red.*). Začal

„Múzeum logicky vzniklo v Martine.“

dokumentovať príbeh Slovákov a krajiny, v ktorej žili. Krátko nato už boli prvé výstavy.

■ **Ale prečo práve múzeum?**

Išlo najmä o pozdvihnutie Slovákov, aby mali takúto inštitúciu. Múzeum vzniklo logicky v Martine, pretože tam na to boli vhodné podmienky.

■ **Takže múzeum v Martine je najstaršie múzeum v rámci SNM?**

Je to paradox, ale nie. Staršie je múzeum v Levoči, ktoré sa však do zväzku SNM pridalo len pred dvadsiatimi rokmi.

■ **Kto SNM v jeho začiatkoch financoval? Založiť takúto inštitúciu asi nie je lacná záležitosť.**

Múzeum mohlo vzniknúť najmä zo zbierok, v roku 1908 už v Martine stála prvá budova SNM. A ako sa to zvyčajne stáva, keď postavíte nejakú múzejnú budo-

vu a naplníte ju exponátmi, zistíte, že je malá. Preto po vzniku Československa boli snahy, aby vznikla v Martine aj druhá budova, ktorú otvorili krátko pred druhou svetovou vojnou. Tá je dnes vo veľmi zlom technickom stave a my dúfame, že sa nám podarí zrekonštruovať ju.

■ **Prvé exponáty takisto pochádzali z darov?**

Áno, takto vznikajú všetky múzeá. Aj samotný Andrej Kmeť ako amatérsky ar-

Mgr. BRANISLAV PANIS (45)

Historik

Od roku 2016 je generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea. Vyštudoval históriu a klasické jazyky na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity (v súčasnosti Filozofická fakulta TU).

Od roku 1999 pôsobil v Historickom múzeu SNM, od roku 2005 bol jeho riaditeľom. Počas svojho pôsobenia v múzeu sa ako autor, spoluautor, kurátor alebo komisár zúčastnil na realizácii desiatok výstav na Slovensku a v zahraničí.

► Rok 1925 - výstava budovy Zemědělského múzea (terajšieho Prírodovedného múzea SNM).

cheológ a prírodovedec organizoval rôzne archeologické výpravy, na ktorých zbierali materiál, ktorý sa potom dostal do zbierok.

■ **No napríklad exponáty v Betliari pochádzajú zo súkromnej zbierky jeho pôvodného majiteľa...**

Betliar je trochu iný príbeh. Keď sa končila druhá svetová vojna, majitelia kaštieľa museli utiecť, pričom tam zanechali celé vybavenie. Preto je Betliar jeden z mála kaštieľov na Slovensku, ktorý má zachovaný interiér posledných majiteľov. Je to aj vďaka tamojšiemu evanjelickému farárovi Štefanovi Havlíkovi, ktorý zachránil tento kaštieľ pred rabovaním, čo sa nepodarilo takmer nikde. V prípade Betliara chcem poukázať ešte na jeden rozdiel, a to, že na neďalekom hrade Krásna Hôrka vzniklo rodové múzeum už v 19. storočí a v roku 1904 Františkino múzeum, ktoré zriadil gróf Dionýz Andrášy na počesť svojej manželky Františky Hablawetzovej.

■ **Kedysi mi knieža Jirí Lobkowicz vravel, že keď dostal v reštitúciách späť meľnický zámok, bolo v ňom mnoho vecí zničených a on doteraz prácne zháňa mobiliár. Došlo k niečomu takému aj u nás?**

Došlo. Niektoré veci je však už nemožné zložiť. Ako príklad môžem uviesť príbeh

grófa Mórica Csákyho, ktorý roky dával dokopy stratený majetok, niečo sa mu podarilo a niečo je navždy stratené. Nedávno sme s ním podpísali zmluvu, pretože sa rozhodol svoj rodový majetok darovať Slovenskej republike, ktorý by mal byť po jeho smrti inštalovaný v Levoči ako nová expozícia Csákyovcov.

■ **Prečo sa tak rozhodol? Čo si v tomto prípade máme predstaviť pod rodovým majetkom?**

Jeho pohnútkou je veľmi sympatická a ja verím, že ju budú nasledovať aj iní. Jeho

záujem je zachovanie pamiatky na svoju rodinu, ktorá bola jedným z najvýznamnejších rodov v strednej Európe. Ako veľmi vzdelaný človek si uvedomuje, že múzeum je najlepšie miesto na uchovanie kultúrneho dedičstva. Naše múzeum, naopak, veľmi rado súhlasilo so zriadením stálej expozície v Levoči, kde okrem jeho darov budú vystavené aj ďalšie predmety jeho rodiny v minulosti venované múzeu.

■ **Ako taká zmluva medzi grófom a štátom vyzerá? Čo všetko musí obsahovať?**

Ide o veľmi komplikovaný postup a aj pre nás to bola nová skúsenosť. Celkovo sme ju pripravovali takmer dva roky.

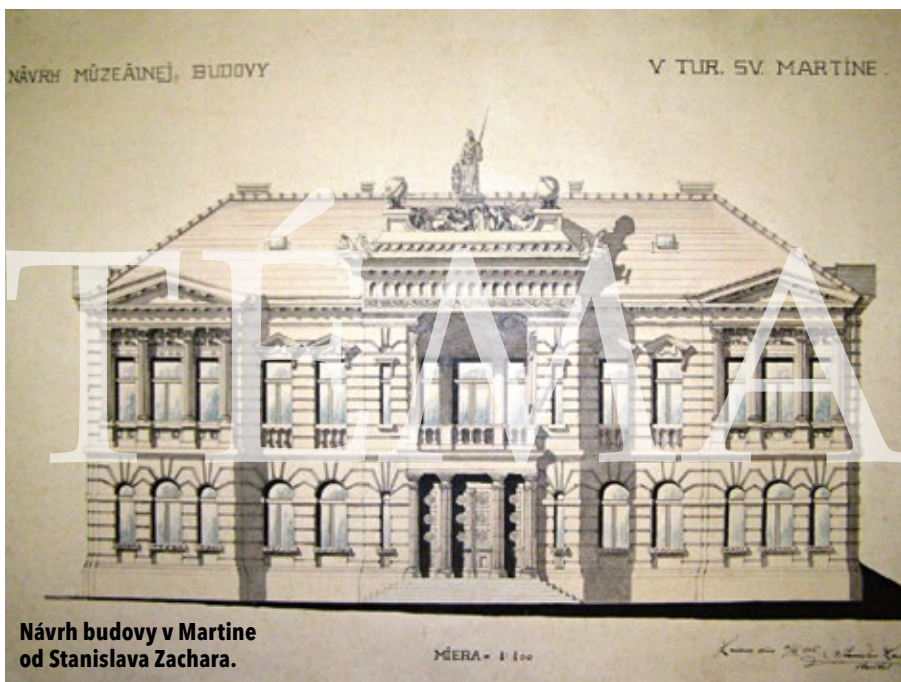
▼ **Návšteva prezidenta T. G. Masaryka v Zemědělskom múzeu 12. októbra 1930.**

„Vďaka farárovi kaštieľ v Betliari nevyrabovali.“

■ **Aká je história budovy dnešného Prírodovedného múzea na Vajanského nábreží v Bratislave?**

História tejto budovy je priamo spojená s históriou SNM v Bratislave. Po vzniku Československa bola snaha o vznik štátneho múzea v Bratislave. V roku 1924 vzniklo Slovenské vlastivedné múzeum a aj Zemědělské múzeum v Bratislave na podnet T. G. Masaryka, ktoré malo byť pobočkou Československého zemědělského múzea. Prvé výstavy otvorili už koncom 20. rokov. V istom období tu sídlilo niekoľko inštitúcií, okrem spomínaných aj lesnícke a poľovnícke

Návrh budovy v Martine od Stanislava Zachara.

Slávnostné položenie základného kameňa prvej budovy SNM v Martine.

múzeum. V roku 1940 sa všetky zlúčili do jednej inštitúcie a vzniklo Slovenské múzeum, ktoré sa začiatkom 60. rokov minulého storočia spojilo so SNM v Martine. Postupne sa pridávali ďalšie múzeá, niektoré vznikli a niektoré sa zasa odlúčili. Súčasnú podobu dostalo SNM pred desiatimi rokmi.

■ Bude sa budova SNM na Vajanského nábreží rekonštruovať?

Po tom, ako bola 16. júna 1944 počas bombardovania Apollky Američanmi poškodená, neskôr dokonca zapálená ustupujúcimi nemeckými vojakmi, v priestore kaviarne bol sklad, ju v 50. rokoch minulého storočia čiastočne opravili, ale v prie-

nov eur. Na prvý pohľad sa to môže zdať ako vysoká suma, priznám sa, že aj mňa prekvapila. No súčasťou projektu je postavenie troch nových budov, najmä depozitára pre Prírodovedné múzeum SNM.

■ Môže SNM založiť nejaké ďalšie, nové múzeum?

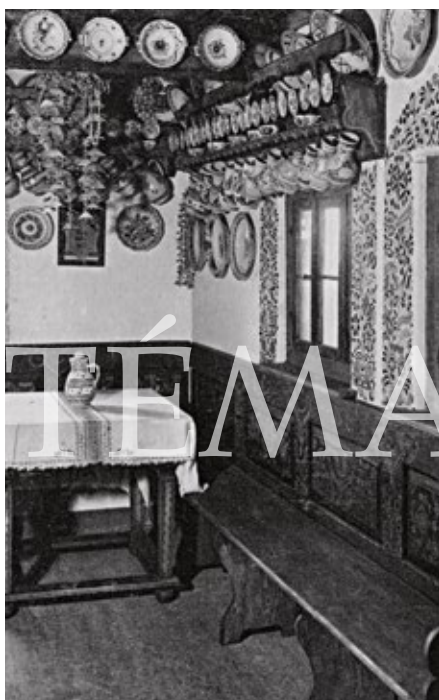
V súčasnosti budeme stáť pred výzvou našej generácie, plánujeme zriadenie Múzea 20. storočia, ktoré by malo vzniknúť v priebehu najbližších štyroch až piatich rokov. Pôjde o pomerne drahý projekt. Ešte však nevieme, kde bude sídliť, sme len na začiatku. V tomto roku by sa mal vytvoriť koncept, ako by malo múzeum vyzeráť a čo by malo byť jeho náplňou, následne budeme uvažovať nad jeho sídlom. Nebude to samostatné múzeum, pravdepodobne bude včlenené do Historického múzea SNM ako expozičný a najmä vzdelávací komplex. Nemá zmysel vytvárať samostatné múzeum so všetkými časťami, čo má múzeum obsahovať.

■ Prečo?

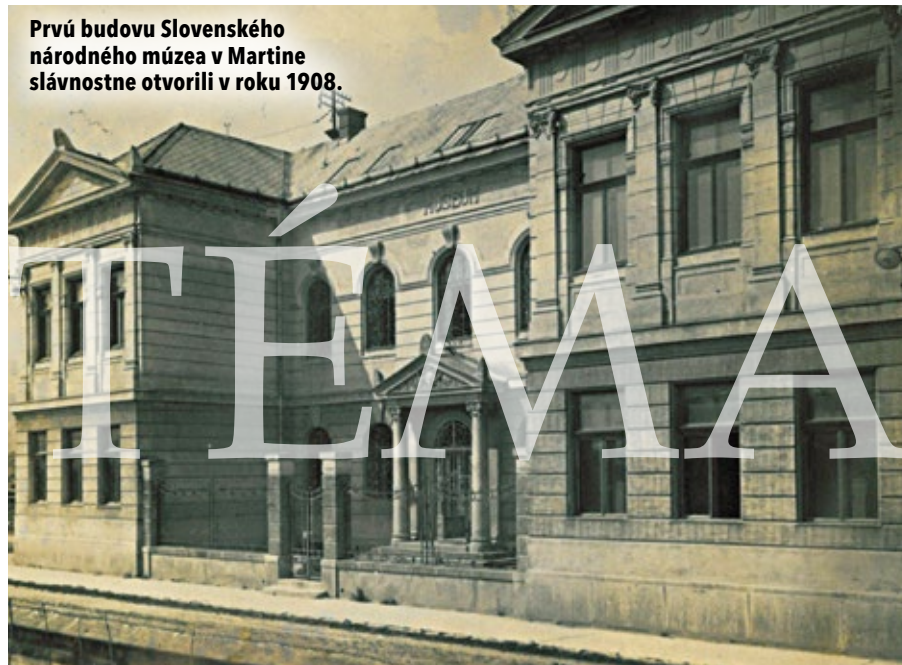
Bolo by to veľmi drahé. Ak bude nové múzeum súčasťou Historického múzea, nebude to až taký veľký problém, pretože toto múzeum spravuje pomerne veľa zbierkových predmetov z 20. storočia, ktoré by práve v novom múzeu mohli byť vystavené. Na druhej strane nám to pomôže, pretože napríklad pôvodný koncept Bratislavského hradu počítal aj s expozíciou 20. storočia, roky však ukázali, že táto ex-

„Samostatné múzeum nemá zmysel vytvárať.“

behu ďalších sedemdesiatich rokov sa do nej výraznejšie neinvestovalo. Je v nej uložených 2,7 milióna zbierkových predmetov, veľká knižnica. Budova je jednoducho preťažená. Na začiatku tohto roka sme pripravili úplne nový projektový zámer, ktorý mal byť pôvodne predložený na rokovanie vlády ešte vo februári tohto roku, čo sa pred voľbami nakoniec nestalo. Dúfam, že sa nám podarí predložiť ho v najbližšom období. Počíta sa v ňom s generálnou rekonštrukciou budovy. Všetky prírodovedné zbierky sa presunú do nového depozitára, presunie sa aj knižnica a niektoré administratívne pracoviská, aby bol priestor pre návštevníkov, pre vedu a výskum omnoho väčší, než je teraz. Celý projekt by mal stáť aj s vyvolanými nákladmi okolo 75 milión-

▲ Prvá expozícia Slovenského národného múzea v Martine.

Prvú budovu Slovenského národného múzea v Martine slávnostne otvorili v roku 1908.

pozícia by nebola dost veľká na to, aby sme príbeh 20. storočia ukázali v plnej šírke. Budeme potrebovať omnoho väčší priestor ako len dvesto-tristo štvorcových metrov. To vlastne ukázali aj veľké výstavy, ktoré sme v posledných rokoch realizovali. Či už to bolo pred dvanástimi rokmi Slovensko v 20. storočí; Československo – čo sme robili s pražským Národným múzeom pred dvomi rokmi, alebo aktuálna výstava November '89, ktorá je ešte stále sprístupnená na Bratislavskom hrade.

■ **Viete presne, koľko je exponátov v celom SNM?**

Vieme vyčíslit, že Slovenské národné múzeum má okolo 4,2 až 4,3 milióna zbierkových predmetov, z veľkej časti sú to prírodovedné zbierky. Podľa môjho skromného odhadu je vystavené asi jedno percento predmetov, aj to som možno veľký optimista. Všetky predmety sa však obmieňajú na jednotlivých výstavách. Mnohé by totiž z dôvodu ochrany nemali byť po predchádzajúcom vystavení dlhší čas použité v rámci inej expozície.

■ **Len jedno percento? Prečo tak málo?**

Ľudia vnímajú múzeum cez výstavy a jednotlivé expozície, ale to je iba jedna časť našej práce. Ďalšou časťou toho, čomu sa venujeme v múzeu, je zber a vedecký výskum zbierkových predmetov. V mnohých prípadoch, najmä v prírodných vedách, uchovávame exponáty, ktorých

„Vystavené je asi 1 percento predmetov.“

máme niekoľko desiatok tisíc a slúžia na vedecký výskum a dokladanie vývoja našej krajiny z prírodovednej stránky.

■ **Sú niektoré exponáty také vzácne, že sa ukazujú zriedka alebo musí byť vystavená iba ich kópia a originál je takmer stále v depozitári?**

Samozrejme. Napríklad textil a papier, resp. najmä fotografie, sú veľmi citlivé

a nemôžu byť vystavené príliš dlho. A dlhodobo nevystavujeme napríklad ani Cypriánov herbár.

■ **Máte jeho kópiu?**

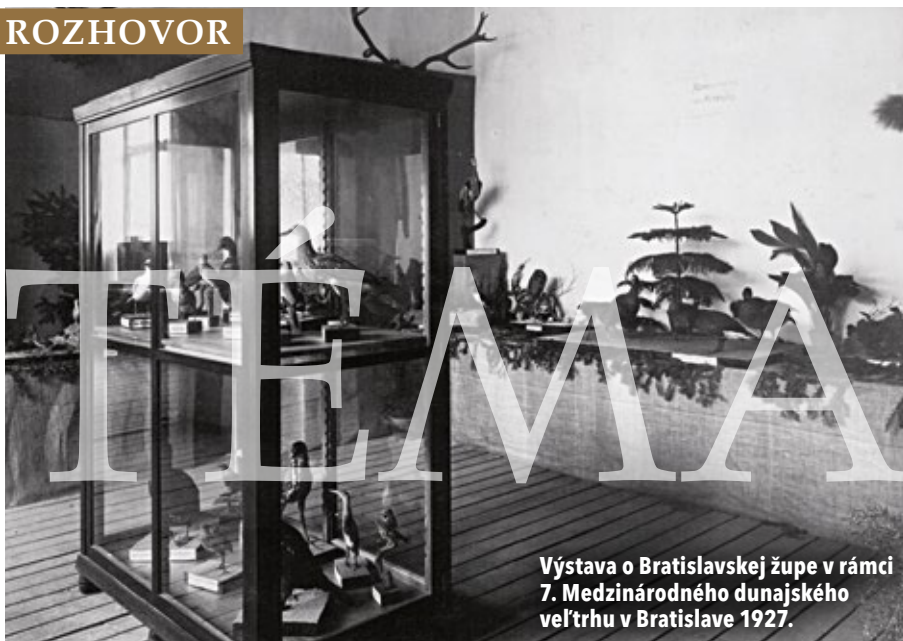
V Prírodovednom múzeu je jeho digitálna kópia. Rovnako iba výnimočne vystavujeme niektoré dokumenty, pretože sú to národné kultúrne pamiatky, sú z papiera a dlhodobejším vystavovaním by sa mohli znehodnotiť. Vieme ich nahradiť kópiou, digitálnou alebo fyzickou.

■ **Čo všetko sa skrýva v depozitároch SNM?**

Máme napríklad niekoľko egyptských múmií, dve sú v depozitári Prírodoved-

▲ Druhú budovu SNM v Martine postavili začiatkom 30. rokov minulého storočia.

Výstava o Bratislavskej župe v rámci 7. Medzinárodného dunajského veľtrhu v Bratislave 1927.

Prírodovedná expozícia, časť antropológia. Bratislava, začiatok 50. rokov 20. storočia.

Kaviareň Múzeum na snímke z roku 1928.

Foto: archív SNM

ného múzea a jedna je vystavená v kaštieli Betliar.

■ Odkiaľ k nám „prišli“?

V 19. storočí to bol veľmi zaujímavý zberateľský artikel, ktorý si bohatí ľudia vozili do svojich zbierok.

■ Je známe, od koho sú tie múmie? A vie sa o nich niečo viac?

V prípade Betliara ide o múmiu kňaza boha Amona z pohrebiska v Gíze, datovanú do 12. – 11. storočia pred Kristom, a múmiu dieťaťa z bližšie neurčeného egyptského náleziska z obdobia 5. – 4. storočia pred Kristom. Pochádzajú z ciest Andrassyovcov. V prípade múmií uložených v Prírodovednom múzeu ide v jednom prípade o prevod z 50. rokov z jedného slovenského múzea a jedna pochádza z Evanjelického lýcea v Bratislave.

■ Predpokladám, že najviac peňazí stoja rekonštrukcie hradov a zámkov. Na ktorých sa teraz pracuje? A koľko to bude stáť?

To máte pravdu. Napríklad na Bojníckom zámku plánujeme veľké rekonštrukčné a reštaurátorské práce, pretože rekonštrukcia, ktorá sa tam začala ešte v 70. rokoch minulého storočia, nebola nikdy dokončená. Náklady odhadujeme približne na 50 miliónov eur. Obnova Spišského hradu sa pohybuje medzi 20 a 30 miliónmi eur. Je však nezmysel myslieť si, že dostaneme milióny a o štyri roky bude všetko hotové. Pripravili sme projekt Národné kultúrne poklady, v priebehu desiatich rokov sme schopní postupnými

„Bohatí ľudia si múmie vozili do zbierok.“

krokmi všetko obnoviť do takej podoby, aby sme o dvadsať rokov nemuseli riešiť havarijný stav žiadnej z veľkých pamiatok. Aj vláda by si mala túto oblasť určiť za prioritu. Stav je zlý. Keď sme minulý rok upozorňovali, že sa nám zrúti Spišský hrad, nebolo to o tom, že by sme chceli dramatizovať situáciu, je to realita.

■ Ako prebiehajú práce na Krásnej Hôrke? Bude hrad vyzeráť tak, ako vyzeral predtým?

Musím oceniť našich kolegov, ktorí po osudnom požiari 10. marca 2012 zachra-

ňovali zbierkové predmety a je zázrak, že iba 27 z nich bolo úplne zničených. Mnohé boli síce poškodené, ale podstatnú časť z nich sa podarilo zachrániť. Na ich reštaurovaní sa podieľali aj zahraničné inštitúcie. Technické múzeum v Brne nám zreštaurovalo všetky predmety z kovu, Historické múzeum reštaurovalo časť textilu, samozrejme, veľká časť reštaurovania prebiehala s externými dodávateľmi... Medzitým sa na hrade postavili dočasné strechy, trvalé krovy a strechy a v súčasnosti tam už niekoľko mesiacov prebiehajú predstavebné práce. Niektoré administratívne kroky nemôžeme preskočiť, takže čakáme, kedy dostaneme územné rozhodnutie, stavebné povolenie, aby sme mohli pokračovať. Verím, že prvú časť dokončíme o dva roky a poslednú časť v roku 2024. Keď ho v roku 2024 otvoríme, bude to úplne iný hrad.

■ Ako iný? Aj vizuálne?

Základ zostane rovnaký, ale zmenili sa strechy, šindle to už nebudú. To, čo tam ešte bude iné, sú niektoré časti, v ktorých sa pri poslednej rekonštrukcii pred vyše päťdesiatimi rokmi použili nevhodné zálahy. Ide najmä o cementové omietky a betón – toto všetko sa bude odstraňovať. My chceme pomalými krokmi pripraviť túto

pamiatku na to, aby s menšími opravami vydržala ďalších päťdesiat rokov.

■ **No nebude tam sadrokartón, alebo áno?** (Smiech) Samozrejme, že nie. Dúfam, že o pol roka zmizne z hradu žeriav, už teraz vidieť veľa zmien. Nestačí však obnoviť samotnú architektúru a expozície výstavy, ale treba vybudovať aj prístupovú cestu, parkovisko, občerstvenie, predajňu suvenírov, informačné centrum... Obnoví sa pôvodná cesta, z ktorej bude požiarna cesta. Krásna Hôrka bude napojená aj na cyklocestu a boli by sme radi, aby toto všetko bolo tiež na Spišskom hrade.

„Keď ho otvoríme, bude to už úplne iný hrad.“

■ Vašou parketou je Milan Rastislav Štefánik. Prečo ste si vybrali práve jeho a čím vás ako historika zaujal?

Štefánik v podstate fascinuje každého, že to ako chudobný chlapec z Košarísk dotiahol tak ďaleko. Vysokú školu vyštudoval v Prahe, obhájil doktorát a presťahoval sa do Paríža. O ďalších šesť rokov

už bol z neho skúsený vedec v observatóriu v Meudone. Dostal Rad Čestnej légie za vedu a ďalšie dva za vojenské úspechy. Toto sa nepodarilo mnohým ľuďom, jeho miesto v slovenských, československých a francúzskych dejinách je preto veľmi význačné. Veď koľko toho dokázal precestovať počas obdobia, keď bol astronóm. Šiel na Tahiti, niekoľkokrát vystúpil na Mount Blanc, to sú aj v súčasnosti slušné športové výkony. Keď začal kariéru letca vo francúzskej armáde, niekoľkokrát spadol s lietadlom, ale vždy mal odvahu opäť si doň sadnúť. Najprv sa u neho spájalo povolanie vedca a vojaka a neskôr uspel ako výborný politik a organizátor československých légii, bol jedným z ich otcov. Za svoj krátky tridsaťšesťročný život toho dosiahol neuveriteľne veľa.

■ Budú nejaké jeho expozície vystavené aj v zahraničí?

V Prahe mala byť otvorená 30. apríla, no pre koronavírus je presunutá na jún. Medzitým sme realizovali výstavu v Meudone, kde pôsobil ako astronóm. Pripravujeme ešte publikáciu Milan Rastislav Štefánik fotograf.

Dan Himič

Detail múmie Amonovho kňaza Nebeja (približne 1 400 pred Kristom, koniec Novej ríše), ktorú môžete vidieť v kaštieli Betliar.